

Gemeinschaft Evangelischer Kirchen in Europa (GEKE)
Community of Protestant Churches in Europe (CPCE)
Communion d'Eglises Protestantes en Europe (CEPE)

Pühakiri – usutunnistus – kirik

Evangeelsete Kirikute Osaduse Euroopas õpetuskõneluse tulemus

Lõppversioon 2012

EKOE täiskogu otsused Firenzes, 20.–26. september 2012:

1. Täiskogu tänab kõiki 2008. a konsultatsioonist osavõtnuid ja redaktsioonitoimkonda dokumendi „Pühakiri – usutunnistus – kirik“ väljatöötamise eest.
2. Täiskogu tervitab dokumendi koostamisel toimunud avarat arutelu liikmeskirikutes ning on tänulik erisustega kommentaaride eest; nende läbivaatamist on võetud lõplikus sõnastuses arvesse.
3. Täiskogu võtab dokumendi vastu ja kinnitab selle.
4. Täiskogu palub kirikutel võtta õpetuskõneluse tulemus vastu ja arvestada sellega edasises töös kõne all olnud teemadega nii kirikusiseselt kui ka kõnelustes teiste kirikute ja traditsioonidega.
5. Täiskogu soovib töötada edasi dokumendi viimases peatükis nimetatud lahtiseks jäänud küsimustega uuel õpetuskõnelusel, mille teemaks on „kirikuosadus“.

Sisukord

Saateks eestikeelsele väljaandele	2
Eessõna	3
1. Väljakutse	5
2. Sõna, mis tunnistab iseendast	7
3. Pühakiri kui tunnistus Jumala kõnelemisest	9
4. Jumala Sõna kui töötus ja nõue	10
5. Pühakirja tõlgendamine	11
6. Pühakiri, kirik ja pärimus	15
7. Kiriklike usutunnistuste autoriteet	16
8. Katoolsus ja partikulaarsus	19
Õpetuskõnelusest osavõtjad	20
<i>Eestikeelse esmailmumise andmed</i>	22
<i>Evangeelsete Kirikute Osaduse Euroopas lühitutvustus</i>	22

Saateks eestikeelsele väljaandele

Evangeelsete Kirikute Osaduse Euroopas 7. täiskogul (Firenze 2012) menetletud dokumentidest pälvisid erilist tähelepanu õpetuskõneluste tulemused. Neid oli kaks: „Amet – ordinatsioon – episkope“ ja „Pühakiri – usutunnistus – kirik“.

Õpetuskõneluste raames töötavad EKOE-s liikmeskirikud tavapäraselt selliste teoloogiliste küsimuste kallal, mida on nende erinevates konfessioonides ja traditsioonides mõistetud erinevalt, ilma et erinevused oleksid iseloomult kirikuid lahutavad. Ühist edasitöötamist õpetuslike erinevuste kallal nimetab Leuenbergi konkordia (LK) kirikuosaduse ülesandena ning ühine teoloogiline töö ongi olnud oluliseks kirikuosaduse teostamise elemendiks.

Edasist tööd nõudvate küsimuste seas nimetab LK esimesel kohal „hermeneutilis[i] küsimus[i], mis puudutavad Pühakirja, usutunnistuse ja kiriku mõistmist“ (LK 39). Veel viis otse nimetatud teemaderingi on möödunud aastakümnete jooksul ühel või teisel moel juba leidnud käsitlemist. EKOE 6. täiskogu (Budapest 2006) tegi ülesandeks viia läbi õpetuskõnelus teemal „Pühakiri – usutunnistus – kirik“. Õpetuskõneluse toimumise käiku, teksti küsimuseasetusi ja põhitulemusi tutvustab dokumendi eessõna.

7. täiskogu käsitles dokumenti nii mitmetes töörühmades kui ka mitmel plenaaristungil. Tehti ettepanek mõnede sõnastuste muutmiseks. Neid on käesolevas lõppversioonis arvestatud. Viimaks langetas täiskogu dokumendi staatuse ja edasise kasutamise osas otsuse, mis on järgnevas täielikul kujul ka ära toodud.

Nii eesti keeles juba avaldatud „[Amet – ordinatsioon – episkope](#)“ kui ka nüüd ilmuv „Pühakiri – usutunnistus – kirik“ ei ole mõeldud edendama üksnes evangeelsete kirikute üksteisemõistmist, vaid aitama ühise evangeelse positsiooni piiritlemisega kaasa ka EKOE ja liikmeskirikute oikumeenilisele suhtluse teiste konfessioonide, kirikute ja kristlike traditsioonidega. Ühisel teoloogilisel tööol on väga oluline roll kirikuosaduse süvendamisel ja kujundamisel.

Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku (EELK) delegaadina osales õpetuskõnelusel õp prof Randar Tasmuth (kes oli toona ühtlasi EELK Usuteaduse Instituudi rektor).

Tekst koostati algselt saksa keeles ning tõlgiti kohe teistesse EKOE ametlikesse keeltesse (inglise ja prantsuse keelde). Dokument on ilmunud EKOE ametlikus kakskeelses nn Leuenbergi tekstide sarjas (*Schrift – Bekenntnis – Kirche / Scripture – Confession – Church*. Leuenberger Texte / Leuenberg Documents, Nr 14, Im Auftrag des Rates der Gemeinschaft Evangelischer Kirchen in Europa / Mandated by the Council of the Community of Protestant Churches in Europe, Herausgegeben von / edited by Michael Bünker, Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2013; käesolevas saatesõnas on kasutatud selle väljaande saateteksti).

Dokumendi on saksakeelsest originaalist tõlkinud Vallo Ehasalu, toimetanud teoloogiliselt Thomas-Andreas Pöder ja keeleliselt Urmas Nõmmik. Tõlge ilmub EKOE nõukogu loal ja koostöös EELK konsistoriumi välissuhete komisjoniga.

Thomas-Andreas Pöder, EKOE nõukogu liige

Eessõna

EKOE 6. täiskogu soovitas „kutsuda nõukogul kokku õpetuskõneluse rühm käsitlemaks teemat „Pühakiri – usutunnistus – kirik“. Rühma eesmärgiks on teksti koostamine, mis käsitleb Pühakirja mõistmise, usutunnistuse hermeneutika ning kiriku sõnumi ja kirikuks olemise suhte küsimusi. Teksti ülesanne on aidata kaasa EKOE kirikliku identiteeti selgitamisele ja osaduskonna selgemale paigutumisele kõnelustes teiste kirikutega.“¹

Selle teema olulisus on ilmne. Alates 1973. aastast on tehtud mitmesuguseid katseid läheneda juba Leuenbergi konkordias (LK 39) edasiseks tööks soovitatud „hermeneutilist[ele] küsimus[tele], mis puudutavad Pühakirja, usutunnistuse ja kiriku mõistmist“, kuid neid pole viidud lõpule. Asjaolu, et need küsimused nõuavad pakiliselt käsitlemist, ei vaja erilist selgitamist, ning käesolev õpetuskõneluse aruanne nimetab selle põhjuseid oma esimeses lõigus.

Metoodiliselt lähtus EKOE nõukogu EKOE täiskogu soovitusest „mõelda uuesti läbi õpetuskõneluste läbiviijate kokkukutsumise, /.../ tööviisi ja retseptiooni senine praktika, et iga

¹ *Gemeinschaft gestalten – Evangelisches Profil in Europa. Texte der 6. Vollversammlung der Gemeinschaft Evangelischer Kirchen in Europa – Leuenberger Kirchengemeinschaft – in Budapest, 12.–18. September 2006*. Hgg. Wilhelm Hüffmeier, Martin Friedrich, Frankfurt a. M., 2007, 308 ([Schlussbericht](#), 2.2.1.2); inglise keeles: [Freedom is Binding. Report of the 6th General Assembly of CPCE](#), 2006, no. 2.2.1.2).

konkreetses teemas käsitlemiseks – pidades silmas ka retseptiooni – valida sobiv meetodika“ ning „tagada liikmeskirikute (ka kirikute juhtkondadest kaugemale ulatuv) osalus“.²

Selle väljakutsega toimetulemiseks valiti järgnev menetlusviis.

Esimese sammuna töötas nõukogu poolt jaanuaris 2007 kokkukutsutud viieliikmeline rühm välja visandi ja saatis selle mitmele teoloogile erinevatest maadest ja [konfessionaalsetest] traditsioonidest. Tagasiside põhjal töödeldud sõnastuses saadeti see juba 2008. a alguses edasi kirikutele. Kirikuid kutsuti üles arutlema esialgse tulemuse üle ning saatma esindajaid konsultatsioonile sügisel 2008. Selle esimese – teadlikult viieteistkümmne leheküljega piirduva – sõnastuse üle arutleti paljudes kirikutes põhjalikult juba protsessi selles järgus. Nii võisid enam kui neljakümne kiriku esindajad Berliinis toimunud konsultatsioonil (september 2008) esialgset sõnastust edasi arendada ja tuua sisse oma kirikute jaoks olulisi momente. Berliinis laiendati redaktsioonitoimkonda üheteistkümmeliikmeliseks ja see töötas kevadel 2009 välja uue sõnastuse, mille nõukogu saatis edasi kirikutele. Retseptiooni teine järk kestis sügisest 2009 suveni 2011. Septembris 2011 võis redaktsioonitoimkond, tänu kirikute tagasisidele, koostada käesoleva teksti.

Selles protsessis ilmnis EKOE kirikute vahel valitsev avar sisuline konsensus hermeneutika küsimustes. Laialdase heakskiidu leidsid teksti kuus esimest alajaotust, mis seletavad Jumala Sõna mõistmist, Pühakirja kui tunnistust Jumala kõnelemisest, Pühakirja tõlgendamist, selle Pühakirja seost traditsiooniga ja kirikut rajavat loomust, leidsid laialdase heakskiidu. Neid võiks pidada EKOE kirikute ühiseks seisukohaks. Ka usutunnistuse tarvilikkuse ja kirikute seotuse osas usutunnistusega kirjeldati arusaamade kokkulangevust (7. alajaotus), mis tagasiside käigus osutus siiski erisusi sisaldavaks. See keerukus saab veelgi selgemaks ühenduses kohustatuse ja siduvuse küsimusega, mis puudutab ühtlasi ühist kirikuksolemist EKOE sees. Mõned kirikud oleksid oodanud, et EKOE ja EKOE sisese siduvuse küsimuse käsitus oleks ulatuslikum. Siiski tuleb seda teha mingis teises seoses. Nii on ka teksti viimane, 8. alajaotus mõistetav pigem küsimusetõstatuse ja edasistele ülesannetele osutamiseks.

Kokkuvõttena on oluline:

- EKOE kirikud väljendavad esimest korda pärast reformatsiooni ühiselt, mida on täna võimalik öelda Jumala Sõna mõistmise, Pühakirja kui Jumala kõnelemise tunnistuse, Pühakirja tõlgendamise kohta ja suhte kohta traditsioonis ja usutunnistustes;

- EKOE kirikutel on ees ühine ülesanne töötada edasi kohustatuse ja siduvuse küsimustega, kaasa arvatud kohustatuse ja siduvuse küsimused EKOE sees. Seepärast tehakse Firenze täiskogul (septembris 2012) ettepanek korraldada õpetuskõnelus teemal „Kirikuosadus“. Käesolev tekst annab aluse edasiseks ja süvenevaks tööks nende, viimselt EKOE ühtsus-mõiste jaoks oluliste küsimustega.

André Birmelé, õpetuskõneluse töörühma eesistuja.

---

² Samas, 318 (*Schlussbericht*, 4.2.2).

1. Väljakutse

Leuenbergi konkordia (LK 4) tuleb meelde seda, mis on reformatsioonikirikuid alati ühendanud: „/.../ nad lähtusid uuest, vabastavast ja kindlust andvast kogemusest evangeeliumiga. Astudes välja tunnetatud tõe eest, sattusid reformaatorid üheskoos vastuollu tolle aja kiriklike tavadega. Seepärast tunnistasid nad üksmeelselt, et elu ja õpetuse mõõdupuuks peab olema evangeeliumi algne ja puhas tunnistus Pühakirjas“. See veendumus on reformatsiooni ühine pärand ja ühendab meid kirikutena *Evangeelsete Kirikute Osaduses Euroopas*.

Meil on konsensus ka selles, et meid juhivad Pühakirja tõlgendamisel meie kirikute põhilised usutunnistused ja õpetusdokumendid. Kuid me eristume küsimuses, millised usutunnistused on mõõtuandvad ja mil määral on nad kehtivad. Seda mitmekesisust mõistame me aga kui rikkust, sest kuulutades välja kirikuosaduse „erinevate usutunnistustega kiriku[te]“ (LK 29; vrd 37) vahel, tahab Leuenbergi konkordia sellega just öelda, et üks evangeelium Jeesusest Kristusest võib leida väljenduse usutunnistuse erinevates sõnastustes.

Kuid Piibli mõistmise ja tõlgendamise viiside osas on meil erinevusi nii üksikute kirikute sees kui ka meie kirikute ja konfessionaalsete pärimuste vahel. Seepärast nimetabki Leuenbergi konkordia „hermeneutilis[i] küsimus[i], mis puudutavad Pühakirja, usutunnistuse ja kiriku mõistmist“ ühena teemadest, mis vajavad edasist tööd (LK 39).

(1) Meie kirikud on kogu oma ajaloo jooksul tundnud pühakirjamõistmise ja usutunnistuse hermeneutika küsimustega tegelemise vajalikkust. Tänapäeval tunneme seda vajadust mitte ainult EKOE kirikute sees, vaid ka nendevahelise osaduse teostamisel.

Küsimus, kuidas me saame mõista Piiblit õigesti ning milline autoriteet on selle ütlustel tänapäeval, omandab meie ühiskonnas veel palju põhimõttelisema ja pakilisema tähenduse. Paljud inimesed meie kirikutes ja kogudustes ning väljaspool neid küsivad, mis tähendus saab selle vana raamatu tekstidel olla tänase elu jaoks. Paljud kahtlevad, et Piibel võib meil aidata orienteeruda kaasaegsetes eluküsimustes. Neil on raske mõista, mis seos on Piibli vanadel lugudel ja sõnumil, mida kirik kuulutab tänapäeval. Ka seatakse kahtluse alla eksklusiivne asend võrreldes teiste religioossete tekstidega. Paljudele kirikutele on väljakutseks traditsiooni katkemine. Üha vähenev piiblitundmine üldhariduses puudutab otseselt Piiblile tugineva kiriku enesemõistmise tuuma.

Samal ajal on kristluses väga elavaid liikumisi, mille aluseks on edasiantud piibliteksti ja püsivalt kehtiva Jumala Sõna range samastamine. Sageli kõnetab see just noori inimesi, kes otsivad elus pidepunkti. See viib tihti käsujutluse vormideni, mida ohustab vastuollu sattumine evangeeliumi olemusega. Nii seisavad just evangeelsed kirikud väljakutse ees, kuidas avada ja esitada Pühakirja tähendust ja autoriteeti Jumala Sõnana, sattumata Pühakirja põhisõnumit mittetabava kirjatäheusu lõksu.

(2) Kuid pühakirjamõistmise küsimus kerkib ka kõneluses kirikute ja liikumistega väljaspool EKOE-d. Ühest küljest ühendab meid kõigi kristlike kirikute ja rühmitustega toetumine Piiblile kui Pühakirjale ning kogu kristliku õpetamise ja tegutsemise alusele ja mõõdupuule. See Pühakirja põhjapaneva autoriteedi tunnistamine on igasuguse meie aja oikumeenilise koostöö ja kirikutevaheliste kõneluste aluseks. See kehtib nii, kohtudes väga erinevate evangeelse kristluse

vormidega evangelikaalsetes, karismaatilistes või uusnelipühilikes liikumistes või nelipühikirikutes ja -kogudustes kui ka kõnelustes õigeusu ja roomakatoliku traditsioonide kirikutega.

Teisest küljest ilmnevad Pühakirja mõistmises otsustavad erinevused. Kõneluses uusnelipühilike liikumistega, ka evangeelsete kirikute sees, on teemaks eelkõige vaimuandide, Uues Testamendis sisalduva tervendamisesälesande ja Piibli õnnistuse tõotuse tähendus suhtes Pühakirja kui terviku tunnistusega.

Ka EKOE kirikute dialoogis õigeusu kirikute ja roomakatoliku kirikuga on toetumine Pühakirjale jätkuvalt lahtine küsimus. Mitmed avalikud dokumendid on viimastel aastatel meile teadvustanud, kui tugevalt Rooma ja õigeusk ikka veel eitavad reformatoorse traditsiooni kirikute kirikuks olemist. Kuna sellega on kõne all teatud kirikulooliste arengute normatiivsus, eriti just ametimõistmine, siis saab ilmseks, et Pühakirja ja pärimuse suhe vajab, vaatamata kogu vahepeal saavutatud lähenemisele, edasist selgitamist.

(3) Piibli raamatute kaanon on kujunenud kiriku elus, kirik on neid kirju alal hoidnud ning edasi andnud. Pühakiri on kiriku ajaloo vältel andnud üha uuesti olulisi tõukeid kiriku reformiks ja uuesti kiriku üle mõtlemiseks, ning need on viinud Piibli tugevamale väärtustamisele. Ka tänapäeval õpib enamus inimesi Piiblit tundma ja hindama selle kasutamise kaudu kirikus ja koguduses ning vajab Piibli tekstide mõistmiseks nende abi.

See viib meid aga kiriku vastutuse küsimuse juurde Piibli tõlgendamisel, eriti nende vastutuse, kes kõnelevad kiriku ülesandel. Kas evangeelsete kirikute vallas kehtib põhimõte, et kõikvõimalike erinevate tõlgenduste vahel on loov konkurents kuulajate nõusoleku pärast? Või on ka evangeelsetel kirikutel Pühakirja siduva tõlgendamise ülesanne? See viib edasi küsimuseni, millise autoriteediga reformatoorsetes kirikutes õpetatakse ja kuidas neis kantakse ühist vastustust õpetuse eest. See küsimuseasetus kätkeb endas küsimust, mida tähendavad usutunnistused ja teised õpetusdokumendid Pühakirja tänase tõlgendamise jaoks ning missugused instantsid sõnastavad selle tähenduse.

(4) Oma osaduse edasiarendamisel seisab EKOE üha selgemalt väljakutse ees selgitada, milline on selle kirikuosaduse siduvus ja kuidas on võimalik vastastikune kohustuste võtmine kirikuosaduses. Usu kuulutamise vallas, kuid eelkõige just eetilisel vastutustundliku tegutsemise alal on arenguid, mis ajendavad kirikuid ühistele seisukohavõttudele. Kuidas oleks võimalik meil, reformatoorsetel kirikutel, jõuda ühise evangeeliumi mõistmise alusel ühisel vastutusel sõnastatud seisukohavõttudeni?

Käesolev uurimus soovib käsitleda kolme küsimust:

(1) Kuidas mõistame me Pühakirja õigesti ja tõlgendame seda evangeeliumile vastavalt?

(2) Millist abi ja siduvat juhatust pakuvad meile seejuures meie kirikute usutunnistused ja õpetusdokumendid ning milline on nende autoriteet tõlgendamise ja kuulutuse asjus?

(3) Milliseid võimalusi on meil kujundada sellel alusel ühist tahet teoloogilistes ja eetilistes küsimustes nii oma kirikutes kui EKOE-s tervikuna?

2. Sõna, mis tunnistab iseendast

Kristlikes kirikutes on ühiseks usuveendumuseks, et Jumalast võime me midagi teada ja teistele edasi öelda ainult seetõttu, et Jumal ise on end meile ilmutanud. Inimesed on küll kõigil aegadel aimanud või kogunud looduses ja ajaloos midagi, mis on nende olemasolu suhtes Teine. Ka kristlik usk on avastanud looduses ja ajaloos ikka ja jälle viiteid Jumala tegutsemisele. Kuid need üksi pole üheselt selged. Kristlastena tunneme me Jumalat tema tegutsemises seal, kus ta avab end ise esmalt oma rahvale Iisraelile ja saab seejärel lõplikult avalikuks Jeesuses Kristuses.

Jumala ilmutust oma Iisraeli rahva ajaloos ja Naatsareti Jeesuse loos tunneme me üksnes selle tunnistusest Piibli raamatutes. Ajaloolisest seisukohast on need raamatud tekstide kogu, milles on talletunud Iisraeli ja algkristluse sageli väga erinevad usukogemused. Kuid üks on neil ühine: need on tunnistused kohtumistest Kolmainu Jumalaga, kes otsib kohtumist inimestega.

See kuulub suisa Jumala olemusse, nagu Piibel temast tunnistab, et see Jumal ei jää iseenesesse. Jumal astub enesest välja, ning luues maailma ja inimese, loob ta teise, kelle jaoks ta on olemas ja keda ta kõnetab.

Ülimalt keskendunult ja täpselt räägib sellest Johannese evangeeliumi algus (1:1–4):

*Alguses oli Sõna,
ja Sõna oli Jumala juures, ja Sõna oli Jumal.
Seesama oli alguses Jumala juures. Kõik on tekkinud tema läbi
ja ilma temata ei ole tekkinud midagi.
Mis on tekkinud
tema kaudu, oli elu,
ja elu oli inimeste valgus.*

Pidades seejuures veel meeles kreeka mõiste *logos* avaramat tähendust eesti sõnaga võrreldes, muutub põhiväite kooskõla veelgi sügavamaks: Jumal on oma olemuselt „dia-loogiline“ ja eksisteerib vastastikkuse osadusena (*koinonia*). Oma sõnaga, s.t oma olemusega, mis on suunatud teisele ja teise mõistmisele, loob Jumal maailma (1Ms 1). Sõnas Jumal loovutab end, et olla oma loodute eksistentsis elu alusena kogetav ja tunnetatav.

Nii räägib Jumal, Piibli tunnistuse järgi, inimestega algusest peale. Need tunnevad oma elu ja maailma, oma eluruumi, kui kingitust. Nad tunnevad Jumala käsku kui andi ja elavad läbi Jumala käskudes antud juhtnõõride põlgamise valusaid tagajärgi. Aabrahami kutsumises ja Iisraeli väljavalimises ilmneb Jumala kõnelemine ühemõtteliselt: Jumala tegutsemine oma rahva juures ja Jumala kõnelemine oma rahvaga saab mudeliks tema päästetahte, mida ei murra ka rahva sõnakuulmatus ega ustavusetus. Oma sõnas pöördub Jumal oma rahva poole, vabastab rahva ja juhib selle läbi muutliku ajaloo. Vana Testment tunnistab meile Jumala mõjukast kõnelemisest

oma rahvaga: *Sest see ei ole tühine sõna, mis teile korda ei lähe, vaid see on teie elu, ja selle sõna läbi te pikendate oma päevi* (5Ms 32:47).

Jumal ei jäta, ka siis mitte, kui inimesed enese otsiva Jumala ees sulgevad ja keelduvad tema Sõna oma elu määrava tegelikkusena vastu võtmast. Ta läheb uut teed, et tuua oma armastus inimestele täiesti lähedale. Jumala ja meie, inimeste, suhtlemise lugu jõuab täiusele Naatsareti Jeesuse loos. Johannese evangeeliumi proloog kirjeldab seda 1:14j järgmiste sõnadega:

*Ja sõna sai lihaks ja elas meie keskel,
ja me nägime tema kirkust
nagu Isast Ainusündinu kirkust
täis armu ja tõtt.*

„Sõna“, seega Jumala meie poole pöördunud olemus – ja see on teiste sõnadega: Jumala Poeg, Jeesus Kristus – saab inimeseks ning võtab enesele looduliku olemasolu kogu kaduvuse ja piiratuduse, et teha end oma hooles ja armastuses kogetavaks ja mõistetavaks. Jumala „Sõna“ on Jumala tegutsemine meie päästmiseks. Sellele vastab Johannese koguduse tunnistus kohtumisest Jeesusega: *Me nägime tema kirkust*. Inimeses Naatsareti Jeesuses, lihaks saanud Sõnas, saab Jumala jumalikkus avalikuks ja nähtavaks. Seda kirkust kirjeldatakse mõistepaariga, mis juba Vanas Testamendis tähistab Jumala olemust ja tegutsemist: *Arm ja tõde*, s.o Jumala eluandev heldus ja tema murdumatu ustavus. Naatsareti Jeesuses kohtab inimene Jumala tegelikkust ja ligiolu, ja nimelt tema halastuse ja ustavusena. Kuna Jumal peab tõesti silmas meid inimesi ja oma tingimatut jaatust meie suhtes, kätkeb see ka Jumala eitust kõige selle suhtes, mis meid temast lahutab; sellega käib koos tema kutse meile, usaldada end usus tema kätte.

Heebrea kirja 1:1j järgi on Jumal *palju kordi ja mitmel viisil rääkinud esivanematele prohvetite kaudu* ja viimaks lõplikult Poja kaudu. Jeesus Kristus on Jumala otsustav Sõna. See Sõna saab teatavaks apostlite tunnistuse kaudu, mida on meie jaoks talletatud ja avatud Uues Testamendis. Selle keskmeks on tunnistus, et Jumal on Ristilöödu surnuist üles äratanud. Sellest veendumusest lähtudes mõistavad jüngrid siis ka Kristuse ristisurma tähendust. Poja eluandmine ristil meie – inimeste – eest (*pro nobis*) tähendab, et Jumal ise tuleb armastuses patu ja surma maailma ning võidab väed, mis meid temast ja tõelisest elust lahutavad. „Sõnast ristist“ saab evangeelium, ja selle tähendus avaneb esimestele kristlastele Iisraeli Pühakirja valguses.

Jumala kõnelemine oma Sõnas ei ole kirikus kohalolev mitte ainult „tekstina“, kirjutatud raamatu kujul. Oma Vaimu kaudu räägib Jumal kiriku kuulutuses inimestega elaval ja aktuaalsel moel. Leuenbergi konkordias öeldakse: „Evangeeliumi tunnistatakse meile põhjapanevalt apostlite ja prohvetite sõna kaudu Vana ja Uue Testamendi pühades kirjades. Kiriku ülesandeks on seda evangeeliumi edasi anda jutluse suulise sõna, üksikisikutele suunatud töötuse ning ristimise ja armulaua kaudu“ (LK 13). Seega on kirik ühest küljest Sõna kandja ja teenija, ent ühtlasi alati ka selle Sõna poolt loodu, *creatura verbi divini*.

Jumala Sõna kingib end Jeesuse Kristuse kogudusele tema ajaloos mitmesugusel kujul. Seda saadakse üha uuesti kuulda kuulutuse *räägitud* Sõnas, mis seletab Piibli tunnistust kogudusele igal ajal uuesti. Seda kogetakse sakramentide *nähtavas* Sõnas, mille kaudu Jeesus Kristus kohtub meiega kõnelevates märkides ja nende kaudu rajatud osaduses. See saab elavaks ka usklike

vastuses, nende palves, ülistuses ja tunnistuses. Nii saab Sõna endale kuju jumalateenistuses ja terves koguduseelus.

3. Pühakiri kui tunnistus Jumala kõnelemisest

Jumala kõnelemisest ja tegutsemisest oma Iisraeli rahva ajaloos ja Naatsareti Jeesuse loos teame me piiblitekstide tunnistusest. Et need kirjutised on meie jaoks midagi enam kui ajalooallikad religioossete veendumuste kohta Iisraelis, varajuutluses või väikeses inimrühmas, kes 1. saj m.a.j. tuginesid Naatsareti Jeesuse nimelisele ristilöödud juudi rändjutlustajale, tuleneb sellest, et me – nagu ka kristlased enne meid –, kuuleme nende tekstide sõnades üha uuesti mõjukat ja jäävalt elavat Jumala häält.

Piibli kaanonisse kogutud kirjutised on aluseks meie tunnistuse andmisele. Kuigi neid ei tohi lihtsalt samastada Jumala Sõnaga, on meil Jumala algsele kõnelemisele üksnes nende kaudu ligipääs.

Evangeeliumi tunnistusena on Pühakirja sõnum päästeks piisav; seda pole vaja täiendada ega laiendada. Evangeeliumi ei saa aga ka Pühakirja sõnumist kui terviktunnistusest eraldada, ei apelleerimisega ajaloolise Jeesuse sõnadele ega viitamisega niinimetatud kesksetele kohtadele. Piibli tunnistust kui tervikut kuulates avaneb Püha Vaimu tegutsemise tõttu meie jaoks evangeelium üha uuesti.

Sellise kuulamise ja sellele toetuva tõlgenduse juures on olulised kolm vaatepunkti:

a. Piibli kirjutised talletavad kirjalikult, inimeste poolt tunnistatult ja sõnastatult Jumala elavat kõnelemist Iisraeli rahva ajaloos, Jeesuse elukäigus ja apostlite misjonis, ning inimeste vastust ülistuses, kaebuses, jutustuses, kuulutuses ja järelemõtlemises. *'Pühaks'* tuleb neid tekste nimetada, kuna ja kuivõrd need tunnistavad põhjapanevalt ja piisavalt Jumala päästetahet ja päästetegevust ning sisaldavat kõike, „mis iganes kuulub õige õpetuse juurde õndsakstegevast usust ja Jumalale meelepärasest elust“ (*Confessio Helvetica Posterior* I). Selles, et piiblitekstide inimlikus kõnelemises on kõnelemas Jumal, näeb usk Püha Vaimu inspireerivat tegevust.

b. Pühakirja tunnistust mõistetakse õigesti, küsides, mis on Pühakirja kese, ja tõlgendades Pühakirja sellest keskmest lähtudes. See kese on leitav üksnes üha uuesti Pühakirja Vana ja Uue Testamendi kui terviku eripalgelist tunnistust kuulates. Überpöörduvalt avaneb Pühakirja tervik üksnes lähtudes selle keskmest. Reformatoorne teoloogia näeb seda keset Jumala tegutsemises Jeesuses Kristuses inimeste päästmiseks ja kirjeldab seda tegu erinevate rõhuasetustega. Leuenbergi konkordia tõstab Jeesus Kristust esile pääste ainulaadse vahendajana ja rõhutab, et „õigeks mõistusõnum kui sõnum Jumala vabast armust on kiriku kuulutuse mõõdupuu“ (LK 12). Tunnistus Jumala lepitavast tegevusest Jeesuses Kristuses, tema tingimusteta ja vabastavast pöördumisest patuste ja nõrkade, vaeste ja koormatute poole, on kogu oma vormikülluses Pühakirja otsustav ja kandev kese. See ei tähenda Pühakirja osade tervikust väljaõikamist ega eraldi esiletõstmist, küll aga hermeneutilise võtme leidmist, mis annab selge vaatepunkti Piiblist kostuvate häälte mitmekesisuse tõlgendamiseks.

c. Pühakirja tunnistus saab Püha Vaimu kaudu uuesti elavaks seal, kus seda sõna avalikult kuulutatakse ja kus inimesed Piiblit loevad, selle üle mõtisklevad, seda üksteisele seletavad, ning kus seekaudu kogetakse julgustust ja manitsust. Püha Vaim sünnitab kuulajates usku ning usk kuuleb Pühakirja inimlikes sõnades Jumala kõnelemist. Seetõttu on kuulajad Jumala Sõna sündmuses osalised. Kuigi reformatoorse usu mõistmise kohaselt kõnetatakse selles sündmuses alati konkreetset inimest, ei ole see mitte isoleeritud üksikisik, kes Pühakirja mõistab; Pühakirja mõistmine leiab aset kuulajate ja uskujate osaduses.

4. Jumala Sõna kui töötlus ja nõue

Jumal kõnetab inimest. Ta teeb seda mitmel viisil. Juba Piibli esimestel lehekülgedel öeldakse, et Jumal annab inimesele eluruumi ja teeb talle ülesandeks hoida ja harida maad (1Ms 1:28j; 2:15). Piibel räägib aga ka sellest, kuidas Jumal järgneb eksinud inimestele, neid otsib ja küsib: *Kus sa oled?* ja *Miks sa seda tegid?* ning võtab nad nende tegude pärast vastutusele: *Et sa seda tegid ...* (1Ms 3:9,13-17).

Jumala Sõna on sündmus, mis leiab aset uuesti erinevates olukordades ning jääb ometi enesele ustavaks, kuna on *üheainsa* Jumala Sõna.

Jumala Sõna on *päästesõna*, tema eluandva, vabastava ja andestava ligiolu töötlus. Kuna Jumala Sõna tahab hoida õiglust ja luua rahu, on see ka juhatus ja käsk.

Jumala Sõna on armu *töötus*: Jumal armastab maailma nii väga, et kingib end oma armastatud Pojas ise maailmale, selleks, et kõik, kes temasse usuvad, saaksid päästetud (vrd Jh 3:16).

Jumala Sõna on ka *nõue* inimesele: kuna Jumal on armastus ja tema armastus aitab inimese armastusel leida suunda, ootab Jumal ka inimestelt armastust (vrd Jh 15:12). Selle nõudmise võtab Jeesus kokku armastuse kaksikkäsus, haarates kaasa 5Ms 6:5 ja 3Ms 19:18a (Mk 12:28-32).

Nõnda on Jumala sõna *päästesõna* ja ühtlasi *kohtusõna*: see paljastab inimese süü, toimides nii ometi viimselt Jumala eluhoidva ja tervendavaid piire seadva Jumala nõudena oma loodute suhtes. Piibli kohtusõnad võtavad inimesi vastutusele selle eest, et need keelduvad armastamast Jumalat ja inimesi, samuti selle eest, et nad on Jumala armuheitvat ja terveksstegevat Sõna vastu võtnud või tagasi lükanud. Evangeelium ütleb meile, et Kristuses on meie üle kohus juba mõistetud ning me oleme kutsutud ellu.

Reformatorne teoloogia rõhutab Jumala kõnelemise erinevaid kujusid silmas pidades vajadust teha vahet seaduse ja evangeeliumi vahel. Luterlik, reformeeritud ja metodisti teoloogia näevad nende Jumala Sõna kahe toimimisviisi omavahelisi suhteid erinevalt, eriti erinevad teineteisest vaated seaduse tähenduse ja tähtsuse kohta. Siiski on seisukohtades lähenemisi, mida EKOE uurimus seadusest ja evangeeliumist sõnastab järgnevalt: „Seadus ja evangeelium kuuluvad Jumala Sõnana kokku, niivõrd kui seadus taotleb kogu inimest Jumalale, kes tahab, et inimene saaks temaga osaduses pääste osaliseks. Kuid seadust ja evangeeliumi tuleb ka eristada, kuna

inimene ei saa mingil moel pääste osaliseks seaduse nõuete täitmise kaudu, vaid üksnes usu kaudu evangeeliumisse Jumala armust Jeesuses Kristuses“.³

Töötusena ja nõudena on Jumala Sõna seotud inimese kui kellegagi, keda ta kõnetab. Tema Sõna otsib vastust. Lepitussõnana töötab Jumala Sõna meile, et Jumal on Kristuses lepitanud maailma. Kuna aga lepitust elatakse suhtena, palub see Sõna samas: *Andke endid lepitada Jumalaga!* (2Kr 5:20). Usu vastus on seega selle kehtida laskmine, mida Jumal on meile teinud. See usk saab tegusaks, kui elame seda, mis on Kristuses meie eest toimunud.

Usk pole inimese saavutus. Paulus ütleb: *Järelikult, usk tuleb kuulutusest, kuulutus aga Kristuse sõna kaudu* (Rm 10:17). Usu aluseks on Kristuse kõnelemine meie kuulutuses. Mitte minu usk ei tee kuulutusest evangeeliumi, vaid evangeelium loob minu usu, ja minu usk laseb mul mõista evangeeliumi evangeeliumina. Selline kuulamine puudutab iga üksiku inimese eksistentsi, aga sünnib samas alati kiriku ja koguduse osades ning seotult sellega.

5. Pühakirja tõlgendamine

Pühakirjas tunnistatud Jumala Sõna, mida ta on ajaloos elavalt ja päästvalt rääkinud, tuleb ka meie kaasaega. See, et see sünnib ja et sõnad, mis öeldi sajandeid tagasi inimestele mingis täiesti teises kultuuris tolle aja olukorras, kõnetavad inimesi täna, kutsuvad nende elus esile muutuse, toovad lepitust ja julgustust, on meile töötatud Jumala Vaimu töö. Jumala Vaimu tegutsemine Pühakirja tõlgendamisel hõlmab väljakutset uurida tekste, mõista nende sõnumit ja avada end kohtumiseks Jumalaga.

1) Sellel taustal on Pühakirja tõlgendamise jaoks olulised järgmised vaatepunktid:

a. Piibli tunnistuse ajaloolisuse arvestamine:

Piibel on raamat, millel on ajalugu, ja Piibli tekstid on sellest ajaloost tingitud. Selles kajastub asjaolu, et Jumala ilmutus on toimunud ajaloos ja on seotud konkreetsete olukordadega. Seetõttu on hädavajalik arvestada tekstide mõistmiseks hoolikalt nende ajalooliselt tingitud keelelist ja kirjanduslikku kuju.

b. Püüdlus mõista algset eesmärki:

Ka tänapäeval, kui mõned piiblitekstid võivad meid vahetult kõnetada ja teised paistavad algusest peale võõrastena, kuulub esmalt hoolega teksti algse sõnumi kuulamine tänase tõlgendaja alandlikkuse ja ettevaatlikkuse juurde. Sellega ei ole välistatud, et Piibli sõnad, lood ja pildid kätkevad endas tähenduspotentsiaali, mis ületab meie poolt ajalooliselt tunnetatava algse eesmärgi.

---

³ *Gesetz und Evangelium. Eine Studie, auch im Blick auf die Entscheidungsfindung in ethischen Fragen / Law and Gospel. A study also with reference to decision-making in ethical questions*, Leuenberger Texte / Leuenberg Documents, Nr 10, Herausgegeben von / Edited by M. Bünker, M. Friedrich, Frankfurt a. M. 2007, 57.

Nii võivad arusaamisele suletud tekstid hakata uuesti kõnelema ja näiliselt ammu tuttavad tekstid vallandada uusi tunnetusi.

c. Tõlgendamise ajaloolisuse mõistmine:

Tänapäeva piiblitõlgendamine on lüli Piibli tekstide mõistmiseks ja omaksvõtmiseks tehtud töö ja vaeva järjepidevuses. Kui tugevalt on piiblitõlgendamine seotud – olgu jaatuse või eituse kaudu – ka tõlgendaja enda oleviku konteksti ja küsimuseasetustega, seda näitab pilk tõlgendamise ajaloole.

Tõlgendamise ajalugu on alati ka mõjulugu. Piiblitekstide tänane mõistmine on sellest – kas teadvustatult või mitteteadvustatult – alati mõjutatud. Seepärast kuulub mõjuloo üle järelemõtlemine lahutamatu osana piiblitekstide mõistmise töö juurde.

Reformatoorsete kirikute enesemõistmist on kujundanud reformaatorite lähenemisviisid Pühakirjale ja nende piiblitõlgendused, samuti reformatsiooniaja usutunnistuskirjad. Need on mõjutanud oluliselt meie kirikutes toimuvat arutelu Pühakirja õige mõistmise üle.

d. Valmidus anda meie tänane elu Piibli sõnumi töötuse ja nõude alla:

Jumal võib kõnelda Pühakirjas vabastades ja süüd andestades, julgustades ja lohutades, kuid ka manitsedes ja kriitiliselt, ajendades muutust ja oodates kuulekust. See eeldab, et me avame end isiklikult sellele kõnele ja küsime ühtlasi ühise kuulamise käigus, mida ütleb Jumal meile täna. Seda toetab ka kohtumine piiblitekstidega jumalateenistusel, liturgiliste piiblilugemiste või kirikumuusika helitööde vahendusel.

2) Kuulajad ja lugejad toovad tekstide kuulamise ja lugemise omaenese kogemused ja keelekasutuse mustrid, need mõjutavad mõistmist omalt poolt ja lasevad tekstidel omaks saada. Pühakirja tõlgendamisel on võimalikud erinevad lähenemised ja meetodid, mis võivad üksteist täiendada.

a. Ajaloolis-kriitiline eksegees soovib võtta tõsiselt Pühakirja *ajaloolist* iseloomu, ja, küsides teksti algsete tähenduste kohta, kaitseb see teda ühekülgsest aktualiseeriva väärkasutamise eest. Õigesti mõistetud ajaloolis-kriitiline tõlgendus eeldab, et me ei tõlgenda Piibli raamatuid mitte ainult kui religioonilooliselt olulisi tekste, vaid kui tunnistusi Jumala kõnelemisest ajaloos.

b. Kuna Piibli tekstide puhul on tegemist kirjanduslike tunnistustega, kasutatakse nende avamisel lisaks ajalooteaduse tööriistadele ka kirjandus- ja keeleteaduse meetodeid.

c. Piiblitekstide töötuse ja nõude tunnetamiseks on abiks ka viisid, mis võimaldavad nende uurimist ja käsitlemist kaalutletult ja meie aja küsimustega seotult, näiteks süvapsühholoogilised, feministlikud ja sotsiaalajaloolised lähenemised, mis peavad silmas inimkogemuse ja kontekstide eripäraseid tahke ning seavad need kõnelusse piiblitekstidega. Ka interaktiivsed lähenemised, nagu näiteks piiblidraama, aitavad kaasa võimalikule samastumisele piiblitegelastega ja nende kogemustega Jumalaga.

Nii nagu pigem kogemusest lähtuvad lähenemised võivad ajaloolise suunitlusega lähenemisi hoida kinni jäämast analüüsi ja informatsiooni edastamise tasandile, nii kätkevad ajalooliselt orienteeritud lähenemised kriitilist potentsiaali, mis võib olla mõjus tõlgenduse meelevaldse subjektiivsuse ohu vastu.

Põhimõtteliselt tuleb nentida, et pole olemas teksti *ühtainust* (ainsana õiget) mõtet, mis tuleks välja selgitada, vaid et suhtes konteksti ja kuulajatesse või lugejatesse lasevad piiblitekstid endis kätketud erinevatel takudel erinevalt kõlada.

Metoodiliste lähenemiste paljusus on rikastav, kui on võimalik nendevaheline dialoog. Selline dialoog toimub nii teoloogiateaduses kui ka jutluse ettevalmistamisel ning töös Piibliga kirikus ja kogudustes – kõikjal seal, kus üksteisega koos küsitakse, milline on õige Pühakirja mõistmine. Juhtivaks kujuneb seejuures ikka ja jälle ajalooliselt käsitletav küsimus, milline on tekstide algne tunnistus.

3) Reformatoorse arusaama kohaselt saab Pühakirja ütlustest vabastav tõotus siis, kui nendes räägib meiega Kristus ise kui *Christus pro nobis*. Seda toetab selline tõlgendus, mis tõstab Pühakirja tekstidest esile selle, mis „*Christum treibet* [ajab Kristuse poole – *toim*]“. See kehtib Pühakirja *mõlema* osa kohta, kuna kirik loeb Vana Testamendi „Kristuse ilmutuse valguses“, nii nagu see mõistab ka „Uue Testamendi tunnistust Kristusest Vana Testamendi valguses“.⁴

Sellega ei ole aga seatud Vana Testamendi seletamisel sihiks mitte sellist eksegeesi, mis arvaks avastavat kõikjal Vanas Testamendis mingit ütlust Kristuse kohta. Silmas peetakse sellist tõlgendust, mis lähtudes Jumala tegutsemise ilmutusest Jeesuses Kristuses, tunneb ka tunnistuses Jumala teest Iisraeliga ära sellesama Jumala tegutsemist. See vastab kristlikule usule Kolmainu Jumalasse.

Seejuures tuleb respektierida, et juutus loeb Heebrea Piiblit teiste silmadega kui meie, kristlased. Nii Iisrael kui ka kirik vastutavad neile usaldatud tekstide tõlgendamise eest ise.⁵

Mõõdupuud „*Mis ajab Kristuse poole*“ rakendab reformatsiooni kogu Piibli juures: „Mis ei õpeta Kristust, see pole apostlik, isegi kui seda õpetaks püha Peetrus või püha Paulus. Ja teistpidi, mis kuulutab Kristust, see on apostlik, isegi kui seda teeks Juudas, Hannas, Pilatus või Herodes.“⁶ Martin Luther esindab sellega Pühakirja autoriteedi sisulist määratlemist, pöördub selle autoriteedi formaliseerimise vastu ja saab seejuures toetuda Gl 1:8j-le.⁷ Evangeelne pühakirjaseletus ei kasuta eksegeetilist küsimust selle kohta, mis „*ajab Kristuse poole*“, mitte ainult kriitiliselt, tõrjumaks

⁴ [*Kirche und Israel. Ein Beitrag der reformatorischen Kirchen Europas zum Verhältnis von Christen und Juden / Church and Israel. A Contribution from the Reformation Churches in Europe to the Relationship between Christians and Jews.*](#) Hg. / Ed. Helmut Schwier. Leuenberger Texte / Leuenberg Texts 6. Frankfurt a. M., 2001, 54 / 129.

⁵ Vrd samas, 54j / 129-133.

⁶ *Vorrede zum Jakobus- und Judasbrief von 1522*, tsiteeritud väljaande järgi: *Luthers Vorreden zur Bibel*. Hg. Heinrich Bornkamm. Göttingen 1989(3), 216j (= WA DB 7, 384, 26–32).

⁷ Jutus Lk 2:41–52 kohta 1. pühapäeval pärast epifaaniat [kolmekuningapäeva], 1523: „Miks laseb Jumal sel sündida? Ta teeb seda seetõttu, et ei taha, et me toetume inimesele või leiame lohutust kellegi inimese sõnast ja õpetusest, olgu nad kui pühad tahes, vaid usaldame üksnes tema Sõna, nii et kui tuleks isegi apostel, või isegi taevaingel, nagu ütleb Paulus Gl 1:8–9, ning õpetaks midagi teist, tuleb vabalt ütelda: See ei ole Jumala Sõna, seetõttu ei taha ma seda kuulata“ (WA 12, 418, 3–10).

tõlgenduse fundamentalistlikke või käsumeelseid vorme, vaid näeb selles piiblitekstide avamise kõige põhilisemat abivahendit.

4) Need kaalutlused olgu lõpetatud kolme sedastusega:

a. Üks põhilisi kristlikke veendumusi on, et piiblitekstid kannavad oma alguses tähenduses sõnumit, mida me võime mõista ja peamegi mõistma. Selle tähenduse esiletõstmiseks on tähtis küsida autorite ja tekstide eneste taotluse kohta, kuid see pole mitte ainus kriteerium. Teksti tähendus ei ammendu selle algse mõttega. Ka piiblitekstid omandavad teatud sõltumatuse autorist ja lugejatest, ja see teeb nendest tõlgendaja jaoks elava partneri ning viib selleni, et teatud olukordades ja uute küsimuseasetuste korral avanevad neis ka uued tähendusaspektid. Tekstide mõjulugu näitab meile midagi sellest mitmekesisusest, ajendades meid ka aru sama, kus tõlgendaja tunnetushuvi viib tõlgendusteni, mis on väga kaugel algsest sõnumist. Kuna kristlik usk ja kiriku kuulutus toetuvad Jumala ilmutusele ajaloo, millest piiblitekstid annavad tunnistust, jääb küsimusele tekstide algse kavatsuse kohta otsustav kaal.

b. Ülesanne mõista Piibli sõnumit ja panna see meie jaoks kõnelema esitab meile kaks väljakutset. Esiteks on tegemist tekstidega, mis on kaks tuhat aastat vanad või vanemadki, ja mille mõistmine nõuab suurt hulka teadmisi. Teiseks võib ka neile, kes sisuliselt saavad aru, mida piiblitekstid ütlevad, tunduda nende sõnum eksistentsiaalselt vastuvõetamatu või koguni *narruse* või *skandaalse solvanguna* (vrd 1Kr 1:18j). See, et need tekstid, vaatamata mõlemale raskusele, meiega tänapäeval räägivad, ja et neisse usutakse, on Püha Vaimu töö. Seetõttu võib nende sõnum kõnetada iga kuulajat ja lugejat. Juba 2Tm 3:16 räägib Pühakirja inspiratsiooni saladusest. Sõna, et *kogu Pühakiri on Jumala sisendatud*, ei räägi mitte omadusest, mis on tuvastatav ühenduses kirjatähega, vaid sellest, mis teeb imeliselt võimalikuks, et Pühakirja sõnad õpetavad, kutsuvad korrale ja on juhatuseks inimeste elus koos Jumalaga. John Wesley on märkinud selle kirjakohta ühenduses tabavalt oma teoses „Notes on the NT“ [„Uue Testamendi seletused“], et Jumala Vaim pole inspireerinud mitte ainult neid, kes on Piibli raamatud kirjutanud, vaid et ta inspireerib pidevalt ka neid, kes seda tõsiselt palves loevad.⁸ Jean Calvini järgi tõestavad paljud selged märgid, et Jumal räägib Pühakirjas ja selle kaudu, kuid lõplik veendumus antakse meile alles Püha Vaimu sisemise tunnistusega⁹. Kui kiriku kuulutus on nii pühakirjapärane kui ka olukorra- ja ajakohane, on see nõnda tänu Püha Vaimu tegutsemisele.

c. Tänapäeva ühiskonnas seisavad kirikud silmitsi terve rea eetiliste probleemidega, mille kohta Pühakirjas otseseid juhiseid ei sisaldu. Ja vastupidi: Piibli ütluseid, milles on leitavad meie tänapäeva elu küsimused, tuleb käsitleda, nähes erinevusi, sest nende lihtne ülekandmine tänapäeva elu olukordadesse võib sattuda vastuollu evangeeliumiga.¹⁰ Pühakirja keskme valguses tuleb uurida nende ütluste põhiintentsiooni ja kanda need sellest lähtudes meie kaasaega. Vajalik on seega Piibli ütluste järelemõtlev, südametarkusest ja elukogemusest juhitud rakendamine

⁸ *Notes on the NT* 2Tm 3:16 kohta.

⁹ Vrd *Institutio* I, 7, 4+5 (*testimonium Spiritus Sancti internum*). Vt ka Lutheri arusaama: „Pühakirja tuleb mõista üksnes selle Vaimu kaudu, mille kaudu see on kirjutatud, millist Vaimu ei leia sa lähedasema ja elavamana mujal, kui just tema pühas Kirjas“ (*Assertio omnium articulorum*, WA 7,96).

¹⁰ See puudutab nii erinevaid teemasid, nagu nt Vana Testamendi ütlused sõja või surmanuhtluse kohta või ka 1Ms 1:28 sisalduva korralduse läbimõtlematut ülevõtmist, mille kohaselt maa on vaja alistada, kuid ka ümberkäimist Uue Testamendi keeluga lahutada abielu (vrd Mt 5:31j; 19:3–12 par; 1Kr 7:12–16).

vanadele ja uutele küsimuseasetustele ja olukordadele. Üksnes nõnda võidakse jõuda konkreetsete ja veenvate tulemusteni.

6. Pühakiri, kirik ja pärimus

1) Reformatorsete kirikute elus kehtib, et Piibli tõlgendamine on alati ka kiriklik: olgu tegu inimeste kogunemisega jumalateenistusele, et kuulata jutlust, olgu tegu auditooriumis eksegeesi õpetamisega, olgu tegu kodu- või piibligrupis väikse piiblilugejate ringiga, mis püüab Pühakirja mõista, aga ka siis, kui inimene uurib Piiblit üksinda, sünnib see ikka selles suures seoses, kuidas kristliku kiriku osadus on läbi sajandite Piiblit lugenud ja mõistnud ning selle sõnumit seletanud ja kuulutanud.

Tõlgendava kogukonnana ei ole kirik seejuures mitte suletud, vaid alati seotud ka juutlusega. Esimesed kristlased võtsid juutide Pühakirja oma Piiblik ja on lugenud seda, lähtudes oma usust Iisraeli Jumala päästeteosse Kristuses. Seda tehti teades, et juutlus on arendanud välja teist laadi pühakirjatõlgenduse. Lutheri otsuse tõttu heebrea keeles edasiantud kirjutiste kasuks on evangeelsete kirikute Vana Testamendi kaanon samasuguse ulatusega kui juutide pühakiri.

2) Traditsioon on tõlgendamise elav protsess, ühtlasi aga läbi ajaloo toimuva kirikliku tõlgenduse säilitamist vajav aare. Piibel ise seab lugejaid silmitsi väljakutsega suhtuda traditsioonilistesse ja valitsevatesse tõlgendustesse teadlikult ja kriitiliselt, nii nagu seda tegid reformaatorid.

Viimase viiekümne aasta oikumeenilise diskussiooni käigus on evangeelsetele kirikutele saanud selgeks, et Pühakirja kehtivuse reformatorset rõhutamist (*sola scriptura*) ei või mängida välja traditsiooni tähenduse vastu ega eitada traditsiooni olemasolu evangeelsete kirikute elus ja õpetuses. Osaduskonna elu ilma elava ja ka kodifitseeritud pärimuseta pole mõeldav. Ka kaanon ise on sündinud varases kirikus – seoses usureegluga – kui osa kiriku pärimuse kujunemisest. Pikema protsessi vältel osutusid teatud kirjutised kiriku elus usku rajavatena eriliselt oluliseks. Olles kogudustes elavas kasutuses, said nad kiriku kuulutuse „möödupuuks“, see tähendab „kaanoniks“. Piiskoppide ja sinodite otsused andsid sellele õigusliku kehtivuse. Seega toimus pärimuse kujunemisel ühenduses normatiivsusega eristumine. Koos Pühakirjaga omandavad põhjapaneva normatiivse tähenduse ka vanakiriklikud usutunnistused. Reformatsioonikirikud on sidunud end nende usutunnistustega ja asetanud end seega esimese nelja kirikukogu traditsiooni. Omaenda usutunnistustes on reformatsioonikirikud oma pühakirjamõistmist endi jaoks siduvalt kirjeldanud ja edasi andnud. Evangeelse arusaama järgi peavad traditsioonid juhinduma alati Pühakirja algunnistusest ja keskmest; sellest lähtudes peab toimuma traditsioonide kriitiline läbikatsumine ja üha uuesti omaks võtmine.

3) Tundes seda ajaloolist arengut ja pidades silmas mõju, mida kaanoniks saanud kirjutised on avaldanud, võib usk öelda, et Piibli kaanon on saanud kirikus kehtivaks Püha Vaimu tegutsemise kaudu. Kaanoni väljakujunemisega eristusid varases kirikus teineteisest kirikut rajav apostlik tunnistus ja edasine pärimus. Ainult siis, kui kirik võtab seda erinevust tõsiselt, saab Pühakiri olla kiriku suhtes ka tarvilikuks kriitiliseks instantsiks.

Seesama kehtib ka vanakiriku usutunnistuste erilise autoriteedi puhul. Need on leidnud üldkirikliku tunnustuse tõlgendusena sellest, mida Pühakiri tunnistab Jumala ja Kristuse kohta. Nende sõnastamisel olid Piiblist pärit argumendid määrava tähtsusega, isegi siis, kui nad kasutavad oma ütlustes Piiblist erinevaid keelekujusid. Seetõttu kinnitatakse LK 12, et EKOE kirikud „tugine[vad]“ oma arusaamaga evangeeliumist „vanakiriklikele usutunnistustele“.

Sedavõrd kui võrd eristatakse traditsiooni ja Piibli algtunnistust, on kiriku tõlgendustraditsioon orienteerumisel oluliseks toeks ka reformatsioonist kujundatud teoloogiale.¹¹ Seejuures saab taas selgeks, kui tähtis on tõlgenduse jaoks eristada „põhimist tunnistust ja nende ajalooliselt tingitud mõttevorme“ (LK 5). Algusele ustavaks jäämise nimel tuleb varemalt öeldut igale olukorrale ja ajale vastavalt ikka ja jälle uuesti sõnastada.

Reformatorse arusaama järgi on kirik tõlgenduskogukond, sest Jumala Sõna on kirikus elav ja mõjukas. Sõna kuulamine viib kiriku pidevale tunnistamisele erinevates ajaloolistes olukordades. Üks näide on Barmeni teoloogiline avaldus aastast 1934. Pühakirja ühine kuulamine on alates reformatsioonist kuni kaasajani viinud ikka ja jälle uute usutunnistusteni, millest on saanud reformatorse traditsiooni põhjapanevad koostisosad.

7. Kiriklike usutunnistuste autoriteet

Kui kristlased tunnistavad oma usku, on tegu olevikulise ja eksistentsiaalse pühakirjatõlgendusega. Nad ütlevad Jumala ees ja avalikkuse ees, kuidas nad kuulevad Pühakirjas Jumala kõnelemist ja kuidas see Sõna nende endi elu puudutab. Usklike osadus, kirik, on alati tunnistav, see tähendab, kuulav ja vastav kirik. Tunnistamine on selgesti väljendatud „Aamen“ Jumala „Jah“-ile, mille ta on öelnud inimesele.

See tunnistamine [*Bekennen*] sisaldab erinevaid, omavahel seotud mõõtmeid, millest igaüks tõlgendab Pühakirja tunnistust [*Zeugnis*] kiriku elus omal kombel.

Jumalateenistusel (*leiturgia*) tunnistavad kristlased oma kuulumist Kolmainu Jumalale ja tunnistavad sellega inimeste ees ühtlasi Jumalat. Oma süüd tunnistades jaatavad inimesed oma elu ekslikkust, kuid annavad ühtlasi ka teada, kellelt nad ootavad andeksandmist ja abi.

Tunnistuse andmises väljapoole (*martyria*) ütlevad kristlased, millele nad panevad oma elus usalduse ja lootuse, ning tunnistavad seda äärmisel juhul ka valmidusega anda selle eest oma elu.

Astudes välja inimeste kaitseks, kes on hädas või kelle väarikus või elu on ohus, tunnistavad kristlased, et Jumala armastus on kõigi jaoks (*diakonia*).

¹¹ Nii räägitakse nt evangeelses metodisti kirikus, ajendatuna John Wesleyst, selles seoses hermeneutilisest nelinurgast: Pühakirja tõlgendab (1) Pühakiri ise (*sacra scriptura sui ipsius interpret est*), (2) pärimus, eriti esimeste sajandite teoloogia, (3) kogemus, ja mitte niivõrd üksikisiku, kui osaduse kogemus, ning (4) mõistus kui kriitilise vahetegemise tööriist (vrd *Verfassung, Lehre und Ordnung der Evangelisch-methodistischen Kirche*. Ausgabe 2005, 4: *Unser theologischer Auftrag*, 65–72).

Osaduse (*koinonia*) elus on usu tunnistamisel identiteeti loov tähendus. See on viinud ühise usutunnistuse sõnastamisele kindlate vormelitega. See on nii juba varase kiriku ajal, kus ristimistunnistus ei tähendanud mitte üksnes ristitavate isikliku usu väljendamist, vaid ka osadusse kuulumise kinnitamist¹².

Evangeeliumi ühise tunnistamise ja moonutuste vältimise vajadus viib kiriku ajaloos kindlate vormelitega usutunnistuste sõnastamiseni. Seejuures just nimelt ei ole tegu Pühakirja ütluste võimalikult sõnasõnalise retsiteerimisega. Pühakirja tunnistust tuleb ju üha uute väljakutsete juures ütelda uuesti. Mitte ainult sellepärast, et need on oikumeeniliste kirikukogude poolt vastu võetud, vaid seetõttu, kuna ja kuivõrd need on sõnastanud uuesti Piibli ütlusi Jumala ligiolu kohta Kristuses ja Pühas Vaimus, on need vanakiriklikud usutunnistused jäänud tänini kehtivaks. Need on järjepidevuse märgid varase kirikuga, kiriku apostlikkuse ja katoosusega.

Reformatsioonis rõhutati evangeeliumi kuulamises juurduvat tunnistamist vale õpetuse vastu, ühtlasi andis sellest välja kasvanud tunnistus maailma avalikkuse ees aru evangeeliumikohasest usust. Vajadus kuulutada Piibli tunnistust Kristusest kaasajas ja kaitsta seda ohustavate moonutuste eest viis arvukate uute ja piirkonniti üsna erinevate usutunnistuste tekkeni. Luterlikes kirikutes on osadust loova mõjuga eelkõige Augsburgi usutunnistus ja Lutheri katekismused. Reformeeritud kirikutes ühtne usutunnistuskirjade korpus puudub; Heidelbergi Katekismus, *Confessio Helvetica Posterior* ja *Westminster Confession* on omandanud piirkonnaülese kehtivuse, teistel usutunnistustel on piirkondlik või rahvuslik tähendus, näiteks Genfi Katekismusel ja *Confession de Foi de La Rochelle*'l (*Gallicana*'l).

Seejuures rõhutavad usutunnistused, et nad mõistavad oma ütlusi Piiblist tuletatuna, kui „usu tunnistust ja selgitust, mis näitavad, kuidas eri aegadel elanud inimesed on Jumala kirikus vaidlusaluste artiklite puhul Pühakirja käsitletud ja tõlgendanud ning sellega vastuolus oleva õpetuse hukka mõistnud ja kõrvale heitnud“.¹³ Usutunnistused omandavad sellega ka funktsiooni juhatada õigele Piibli mõistmisele, tõstes esile olemuslikku ja esindades teatud interpretatsiooni asjakohasena. Usutunnistust mõistetakse Pühakirja tõlgendamise abivahendina ja Pühakirja usutunnistuse tõlgendamise alusena. Alusena on eelisseisund Pühakirjal: see on *norma normans* [normeeriv norm – *toim*], samas kui usutunnistus Pühakirjast tuletatuna on *norma normata* [normeeritud norm – *toim*]. EKOE kirikutes piiritletakse aga erinevalt, mil määral ja kuidas annavad kiriku usutunnistused Pühakirja tõlgendamiseks siduvat juhatust.

Ka usutunnistuskirjade püsivalt kehtiva autoriteedi suhtes kiriku elus on EKOE kirikute vahel erinevad arusaamad. Kui luterlikus traditsioonis on 16. saj usutunnistustel püsiv ja kirikut korraldav roll, rõhutavad reformeeritud kirikud tugevamalt oma usutunnistuste olukorrast tingitust. Reformeeritud usutunnistuskirjad ütlevad selgelt, et nende ütlusi on võimalik uuesti üle vaadata, kui ühine Pühakirja tõlgendamine peaks viima teiste tunnetusteni. Nii kirjutab Heinrich Bullinger *Confessio Helvetica Posterior*'is, et ta olevat meelsasti valmis „neile, kes meile Jumala

¹² Põhjalikumalt nende nelja dimensiooni kirikut-rajavast funktsiooni kohta vt Die Kirche Jesu Christi. Der reformatorische Beitrag zum ökumenischen Dialog über die kirchliche Einheit / The Church of Jesus Christ. The Contribution of the Reformation towards Ecumenical Dialogue on Church Unity. Hg. / Ed. Wilhelm Hüffmeier. Leuenberger Texte / Leuenberg Texts 1. Frankfurt a. M. 2012 (4. Auflage / 4. Edition), 51-55 (Kap. /Ch. I.3.3).

¹³ Konkordiovormel (*Luterlikud usutunnistuskirjad*, 2104), lk 298 (BSLK 769, 30–35).

Sõnast [lähtudes] midagi paremat õpetavad, tänumeeles järele andma ja nende järel käima“.¹⁴ Siiski seab ka Konkordiavormel usutunnistuskirjad kui „usu tunnistus[ed] ja selgitus[ed]“ selgelt alamale Pühakirjast, mis „jääb ainsaks kohtunikuks, reegliks ja juhtnööriks“.¹⁵ Ka luterliku arusaama järgi on usutunnistusekohasuse kriteerium seega sõltuv pühakirjakohasuse kriteeriumist ja sellele allutatud.

Seega on usutunnistusel reformatoorsetes kirikutes kahekordne funktsioon: suhestudes teistega sõnastab usutunnistus arusaamise evangeeliumist ja selle tagajärgedest. Kiriku siseselt omistub talle suhteline, pidevalt Pühakirja alusel üle vaatamist nõudev autoriteet. Usutunnistusest saab pidepunkt evangeeliumi teenistusena mõistetud vaimulikule kirikujuhtimisele (*episkope*). Seetõttu oli ja on praegugi reformatsioonikirikutes õpetajate ordinatsiooni puhul aluseks mitte enam kuulekus piiskopi ees, vaid kohustusevõtmine ühenduses usutunnistusega. Nii kujunesid uued, usutunnistuskirjadele toetuvad kiriklikud identiteedid.

Kuid ka kiriku usutunnistuste kohta kehtib see, et neid tuleb tõlgendada nende peasjast, evangeeliumi teenimisest, lähtudes. Just nagu Pühakiri saab evangeeliumiks, kuna ja kuivõrd see „ajab Kristuse poole“, nii omandab ka usutunnistus autoriteedi, kuna ja kuivõrd see aitab kaasa, et evangeelium ja seega *Christus pro nobis* [Kristus meie eest – *toim*] saab kuuldavaks.

Reformatsiooniaeg tõi kaasa eraldiseisvate, mitmesugustele usutunnistuse sõnastustele toetuvate kirikute [*Kirchentümer*] kujunemise. Luterlikud ja reformeeritud usutunnistused jõudsid mõnes küsimuses vastandlike väideteni. Üksikute õpetusartiklitega ühenduses mõistsid luterlased ja reformeeritud teineteise hukka. Põhjaliku teoloogilise hindamise järel sedastatakse Leuenbergi konkordias (LK 17–28), et teineteise kohta tehtud hukkamõistvad otsused ei puuduta enam teineteise õpetust käesoleval ajal. Ühine küsimine Pühakirja tunnistuse kohta on võimaldanud reformatoorsetes usutunnistustes öeldut mõista nii, et seda on võimalik tunnistada ühiselt.

Leuenbergi konkordia kuulutab välja osaduse erinevate usutunnistusega kirikute vahel, lähtudes veendumusest, et reformatoorsete usutunnistuste mitmekesisus ei välista ühist siduvat tunnistuse andmist evangeeliumist, vaid esitab ühise tunnistamise väljakutse. Üht evangeeliumi võib väljendada erinevates keelekujudes (vrd LK 5). Ühine tunnistamine on võimalik ka ilma ühiste sõnastatud vormideta. Seepärast ütleb Leuenbergi Konkordia: „Selle konkordia järgi tähendab kirikuosadus, et evangeeliumi mõistmise osas saavutatud üksmeele alusel lubavad erinevate usutunnistustega kirikud üksteisele osasaamist sõnast ja sakramendist ning püüdlevad võimalikult suure ühtsuse poole tunnistuse andmises ja maailma teenimises“ (LK 29).

Usutunnistuste tähtsust piiritletakse erinevates EKOE kirikutes erinevalt. Kuid nende kõigiga ühenduses kehtib, et need on tunnistavad kirikud. Nõustudes Leuenbergi konkordiaga, kohustuvad nad selleks, et nad „tunnistavad ja teenivad /.../ üheskoos“ (LK 35). Minnes kaugemale kõigi kirikute oikumeenilisest kohustusevõtmisest teostada omavahelist osadust „apostliku usu ühises

¹⁴ Heinrich Bullinger, *Das Zweite Helvetische Bekenntnis*, ins Deutsche übertragen von Walter Hildebrandt und Rudolf Zimmermann. Zürich, 1966, 12.

¹⁵ Konkordiavormel, lk 297j (BSLK 769, 23).

tunnistamises¹⁶, on need kirikud eriliselt kutsutud ühiseks tunnistuseks sõnas ja teos, ja seega ka ühiseks tunnistamiseks.

Leuenbergi konkordia „ei ole käsitatav uue usutunnistusena“ (LK 37). Siiski ei piisa sellest, kui jääda pidama kirjelduse juurde, et EKOE on „erinevate usutunnistustega kirikute osadus“. Leuenbergi konkordia sisaldab allakirjutanud kirikute jaoks kohustuse võtmist selleks, et asuda oma erinevate usutunnistustega ühisele „tunnistusteele“. Sedavõrd on konkordia EKOE kirikute jaoks „tee-juhatus“, käimaks ühist kaasaegse tunnistamise teed.

8. Katoosus ja partikulaarsus

1) EKOE-s ühendatud kirikute jaoks on Pühakiri kõigis kuulutuse ja õpetuse küsimustes põhjapanev ja mõõtuandev. Taolise Pühakirja sõnale tuginemise tingimuseks on Pühakirja sõnumi ja juhatuse üha uus kuulamine. Seda sõnumit ja selle eetilisi järeldusi tuleb meie aja jaoks tõlgendada, seda võimaldab ja suunab orienteerumine Piibli tunnistuse keskmeele, evangeeliumile Jeesusest Kristusest.

2) EKOE-s ühendatud kirikud mõistavad end – lisaks kohustatusele vanakiriklike usutunnistuste ees – mitmesugusel viisil kohustatuna ka reformatsiooni ja usutunnistuste, eriliste usuartiklite ja õpetusdokumentide või ka Barmeni teoloogilise avalduse ees. See kuulub nende, Leuenbergi konkordiaga välja kuulutatud kirikuosaduse olemusse, et üksteise usutunnistuslikke seotusi austatakse, tegemata nende ühtlustamist kirikuosaduse eeltingimuseks. See on võimalik, kuna neid usutunnistusi nähakse erinevate tunnistuse andmistena ühest evangeeliumist. Nõnda ei ole õige, et usu ja usutunnistuse küsimustes toetataks suvalisust. Arusaamises evangeeliumist on olemas ühine alus, mis on konkordiaga sõnastatud ja näitab, et erinevad usutunnistuskirjad ja õpetuse allikad osutavad Pühakirjas samale alusele ja väljendavad seega sama usku. Nende funktsiooniks ei ole seega enam mitte identiteedi loomine eristamise kaudu, vaid ühise tunnistuse ja ühise teenimise võimaldamine.

3) EKOE-s ühendatud kirikutes kantakse õpetuse eest vastutust isiklikult, kollegiaalselt ja sinodaalselt. See toimub Pühakirja tõlgendamise jaoks kirikult ülesande saanud meeste ja naiste poolt ning Pühakirjast juhitud, teoloogilisi ja eetilisi teemasid käsitlevate sinodaalsete otsustega. Selline õpetamine saab omada autoriteeti, olles avatud ja mitmehääle, Pühakirja ja usutunnistuste abil orienteeruva konsensuse kujundamise protsessi tulemus. Ka siis kui otsuseid tehakse enamuspõhimõttel, arvestavad evangeelsed kirikud vähemuste häälega (vrd LK 45). Me usaldame seda, et arvamuse kujundamise, otsuse langetamise, retseptiooni ja kriitilise arutelu protsessis on tegutsemas Püha Vaim. Nii toimub Jeesuse Kristuse kirikus siduv õpetamine. Uus teadlikkus sellisest evangeeliumi Vaimu siduvusest kuulub väljakutsete hulka, millega meie ajal evangeelne kristlaseks olemine silmitsi seisab.

---

¹⁶ „Die Einheit der Kirche als Koinonia: Gabe und Berufung (Erklärung der 7. Vollversammlung des Ökumenischen Rates der Kirchen), Nr. 2.1“ – *Im Zeichen des Heiligen Geistes. Bericht aus Canberra 1991*. Hg. Walter Müller-Römheld, Frankfurt a. M., 1991, 174.

4) EKOE-s ühendatud kirikud säilitavad oma iseseisvuse. Kuid nad võtavad kohustuse arendada edasi ühise tunnistamise teed. Nii tuleneb kirikuosaduse heakskiitmisest näiteks ka kohustus pidada enne kohalikul või piirkondlikul sinodil kaugeleulatuva tähtsusega otsuste tegemist nõu teiste liikmeskirikutega. Ükski kirik ei tohi end isoleerida; kõigil kirikutel on kohustus mõelda läbi ka oma otsuste oikumeenilisi tagajärgi. Kirikud seisavad silmitsi väljakutsega ühendada omavahel partikulaarsus ja katoolsus ning mõelda kaugemale oma senistest piiridest. See sisaldab ka küsimust, milliste abinõude või struktuuridega saab EKOE tugevdada liikmeskirikute omavahelist kohustatust.

Õpetuskõnelusest osavõtjad

Algatusrühm 2007/2008

Prof dr André Birmelé, Reformeeritud ja Luterlike Kirikute Osaduskond Prantsusmaal
(õpetuskõneluse eesistuja)
Õp prof dr Martin Friedrich, EKOE (õpetuskõneluse sekretär)
Õp dr Rudolf Gebhard, Šveitsi Evangeelsete Kirikute Liit
Prof dr Jutta Hausmann, Ungari Evangeelne Luterlik Kirik
Piiskop em dr Walter Klaiber, Evangeelne Metodisti Kirik Saksamaal

Konsultatsioon septembris 2008

Dr Tilmann Beyrich, Pommeri Evangeelne Kirik
Õp Jörg Bickelhaupt, Evangeelne Kirik Hessenis ja Nassaus
Prof dr André Birmelé, Reformeeritud ja Luterlike Kirikute Osaduskond Prantsusmaal
Dr John Bradbury, Ühinenud Reformeeritud Kirik Ühendkuningriigis
Dr. Gijsbert van den Brink, Protestantlik Kirik Hollandis
Õp Andrea Brunner-Wyss, Evangeelne Metodisti Kirik, Kesk- ja Ida-Euroopa Keskkonverents
Õp mag Jan Cieślak, Sileesia Augsburgi Usutunnistuse Evangeelne Kirik (Tšehhi)
Prof dr Theo Dieter, Luterlik Maailmaliit
Õp Beate Fagerli, Norra Kirik
Prof dr Fulvio Ferrario, Evangeelne Valdeslaste Kirik Itaalias
Õp prof dr Martin Friedrich, EKOE
Õp dr Rudolf Gebhard, Šveitsi Evangeelsete Kirikute Liit
Õp dr Zsolt Görözdí, Reformeeritud Kristlik Kirik Slovakkias
Prof dr Jutta Hausmann, Ungari Evangeelne Luterlik Kirik
Prof Dr Ulrich Heckel, Evangeelne Maakirik Württembergis
Õp Peter Jörgensen, Evangeelsete Vabakoguduste Liit Saksamaal
Õp dr Idar Kjølsvik, Norra Kirik

Piiskop em dr Walter Klaiber, Evangeelne Metodisti Kirik Saksamaal
 Õp dr Jochen Kramm, EKOE
 Piiskop Milan Krivda, Augsburgi Usutunnistuse Evangeelne Kirik Slovakkias
 Superintendent dr Gerold Lehner, Augsburgi Usutunnistuse Evangeelne Kirik Austrias
 Õp dr Guy Liagre, Ühendatud Protestantliku Kiriku Belgias
 Prof dr Andreas Lindemann, Vestfaali Evangeelne Kirik
 Prof dr Johannes von Lüpke, Evangeelne Kirik Reinimaal
 Õp dr Daniel Mourkojannis, Põhja-Elbe Evangeelne Luterlik Kirik
 Prof dr Kirsten Busch Nielsen, Evangeelne Luterlik Rahvakirik Taanis
 Õp Balázs Ódor, Reformeeritud Kirik Ungaris
 Õp dr Gábor Viktor Orosz, Ungari Evangeelne Luterlik Kirik
 Õp dr Volker Ortmann, Kurhessen-Waldecki Evangeelne Kirik
 Õp dr Burkhard Peter, Schaumburg-Lippe Evangeelne Luterlik Kirik
 Õp dr André Ritter, Evangeelne Kirik Lichtensteini Vürstiriigis
 Dr Jan Roskovec, Böömi Vendade Evangeelne Kirik
 Dr Pekka Särkiö, Soome Evangeelne Luterlik Kirik
 Isa Thomas Seville CR, Inglise Kirik
 Õp Christophe Singer, Reformeeritud Kirik Prantsusmaal
 Õp Dirk Stelter, Hannoveri Evangeelne Luterlik Kirik
 Prof dr Randar Tasmuth, Eesti Evangeelne Luterlik Kirik
 Prof dr Michael Weinrich, Evangeelne Kirik Saksamaal
 Dr William Weinrich, Läti Evangeelne Luterlik Kirik
 Dr Matthias Wüthrich, Šveitsi Evangeelsete Kirikute Liit
 Õp dr Daniel Zikeli, Ausburgi Usutunnistuse Evangeelne Kirik Rumeenias

Lõppredaktsioon 2009/2011

Prof dr André Birmelé, Reformeeritud ja Luterlike Kirikute Osaduskond Prantsusmaal
 (õpetuskõneluse eesistuja)
 Dr John Bradbury, Ühinenud Reformeeritud Kirik Ühendkuningriigis
 Prof dr Theo Dieter, Luterlik Maailmaliit
 Õp prof dr Martin Friedrich, EKOE (õpetuskõneluse sekretär)
 Õp dr Rudolf Gebhard, Šveitsi Evangeelsete Kirikute Liit
 Prof dr Jutta Hausmann, Ungari Evangeelne Luterlik Kirik
 Piiskop em dr Walter Klaiber, Evangeelne Metodisti Kirik Saksamaal
 Õp dr Jochen Kramm, EKOE
 Prof dr Andreas Lindemann, Vestfaali Evangeelne Kirik
 Prof dr Kirsten Busch Nielsen, Evangeelne Luterlik Rahvakirik Taanis
 Dr Jan Roskovec, Böömi Vendade Evangeelne Kirik

Dokumendi on saksakeelsest originaalist tõlkinud Vallo Ehasalu, toimetanud teoloogiliselt Thomas-Andreas Pöder ja keeleliselt Urmas Nõmmik. Tõlge ilmub EKOE nõukogu loal ja koostöös EELK konsistooriumi välissuhete komisjoniga.

Dokument on algselt ilmunud ajakirjas Kirik & Teoloogia nr 151-152/ 30.10.-7.11.2014.

Evangeelsete Kirikute Osadus Euroopas (EKOE, vt www.leuenberg.eu) on Euroopa tähtsaim evangeelsete kirikute osaduskond, kuhu kuulub 94 kirikut ligikaudu 50 miljoni liikmega. Eesti Evangeelne Luterlik Kirik on 1973. aastal alguse saanud kirikuosaduse liige alates 1975. aastast. Ühinenud Metodisti Kiriku Põhjala ja Balti piiskopi piirkonna kirikuna on kirikuosaduse liige alates 1997. aastast ka Eesti Metodisti Kirik.